

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.spec.12>

САМООРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Яна Пономаренко

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
пр. Льва Ландау, 27, Харків, Україна, 61080
e-mail: posokhova1992@gmail.com*

У статті представлений теоретичний огляд проблеми самоорганізації в царині юридичної психології та презентоване емпіричне дослідження даного феномену в контексті євроінтеграційного курсу України. Тема самоорганізації є доволі загостреною у наукових пошуках вчених. Основне розуміння самоорганізації поліцейських характеризується тим фактом, що вони мають здібності та розвивають навички, котрі допомагають їм організувати своє повсякденне життя в гармонії з вимогами професійної діяльності та євроінтеграційною модернізацією суспільства.

Мета дослідження полягала у виявленні специфіки самоорганізації діяльності у поліцейських з різним рівнем особистісної здійсненності (ОЗ). Емпіричною базою дослідження виступив 161 працівник поліції. За допомогою кластерного аналізу та із застосуванням опитувальника «Опитувальник особистісної здійсненності» О. Штепи були сформовані три групи з різним рівнем (низький, середній та високий) ОЗ. Першу групу (з низьким рівнем) склали 52 досліджуваних, у другу групу (з високим рівнем) увійшло 66 респондентів. 43 поліцейських з середнім рівнем показника були виключені із подальшого дослідження. Для досягнення поставленої мети був використаний опитувальник «Самоорганізація діяльності» (TSQ) N. Feather та M. Bond. Для математико-статистичної обробки був використаний t-критерій Стюдента для незалежних вибірок та критерій кутового перетворення (ϕ) Фішера. Емпірично встановлено, що поліцейські з низьким рівнем ОЗ надмірно фіксовані на виконанні свого завдання, їм складно переключитися на інше, оскільки вони не звикли залучати допоміжні засоби, котрі допомогли б їм ретельно спланувати свою діяльність. Розподіл показників самоорганізації у першій групі показав, що для більшості досліджуваних властиві показники самоорганізації на рівні високих значень (планування, цілеспрямованість, наполегливість та орієнтація на теперішнє). У групі поліцейських з високим рівнем ОЗ були виявлені високі результати майже за всіма показниками самоорганізації. Другу групу можна охарактеризувати як мотивованих, наполегливих, цілеспрямованих, орієнтованих та своє теперішнє та досягнення успіху фахівців, котрі старанно планують свою діяльність, сумлінно ставляться до роботи та покладених на них обов'язків. Поліцейські другої групи гнучкі, добре орієнтуються у своїй професії, мають можливість залучати допоміжні засоби, які позитивно позначаються на їх ефективності.

Ключові слова: особистісна здійсненність, планування, поліцейські, професійна діяльність, самоорганізація, цілеспрямованість.

Постановка проблеми. Поліція є озброєною та уніформованою службою, котра призначена для охорони безпеки людей й майна, а також підтримання громадської безпеки та порядку. Євроінтеграційний курс України націлений на модернізацію суспільно-політичної, економічної, соціальної та ін. сфер, тому особливо важливою є готовність поліції відповідати даним критеріям та бути здатною самоорганізувати свою діяльність відповідно до них. Професійна діяльність поліцейських може характеризуватися різними соціальними, психологічними й фізичними труднощами, які можна схарактеризувати як виклики професії, наприклад, перевантаження, конфлікти тощо. Однак разом з тим євроінтеграційний вектор надає можливості поліцейським та додаткові ресурси в діяльності. Ідеться про

автономію, можливість навчання тощо. Такі ресурси також можуть бути властивостями, які проявляє поліцейський. Це оптимізм, задоволеність, самоефективність, самоорганізація тощо. Отже, темою нашої емпіричної розвідки було обране явище самоорганізації у діяльності поліції через призму євроінтеграційних змін.

Теоретичні засади дослідження. Поліцейська діяльність характеризується своєю героїчною боротьбою зі злочинністю, цілковитою самовіддачею й деякою мірою жертвоністю. Головним завданням поліцейської практики в розвинутих демократичних країнах є захист громадськості. Громадський захист є внутрішнім благом, на яке скерована найбільша частина зусиль поліції. Ми пропонуємо використовувати поняття «суспільний захист», що найбільше розкриває дане завдання поліції, оскільки вона включає необмежену кількість послуг.

На думку R. McGregor, бути «хорошим поліцейським» означає вміти якісно захищати громадськість, а вправність у захисті громадськості вимагає володіння певним набором навичок [1]. В умовах активного впровадження нових реформ та активного правового розвитку держави набуває вирішального значення якість виконуваної роботи працівниками поліції. Актуалізується необхідність у всебічному вивченні особистості поліцейських як яскравих представників ризиконобезпечних професій [2]. A. Russo й E. Stambøl зосередили свою увагу на боротьбі Європейського Союзу зі злочинністю, де провідне місце має раціональність та організація використання технологій боротьби зі злочинністю [3].

Робота поліцейських служб потребує залучення багатовекторних контекстів планування й організації своєї діяльності з урахуванням європейського досвіду, котрі пропонують нові теоретичні й практичні конструкти, серед яких одним із найважливіших ми вважаємо такий феномен, як самоорганізація, що задає важливий ракурс у вивченні особистості та професійної діяльності працівників поліції. І.Клименко пропонує розглядати поняття самоорганізації поліцейських як комплекс процесів, котрі були спричинені входженням в певну цілісність і визначаються тенденцією до поєднання. Така тенденція, на думку автора, спираючись на первинні риси особистості, пробуджує появу нових властивостей як результату власного зображення її в навколишньому світі через самовідображення й рефлексію. Науковець підтверджує наше припущення, що самоорганізація є актуальною науковою проблемою у практиці поліціювання у контексті особистісної й професійної самореалізації [4, с. 98–99].

В. Доценко та С. Ларінов визначають самоорганізацію поліцейських як одну з найбільш дієвих ознак розвитку стресостійкості й посилення ефективності у професійній діяльності [5, с. 203]. В. Бондаренко з колегами вважає, що професійна самоорганізація трактується через здатність особистості організувати свою діяльність і планувати програму особистісного розвитку шляхом задоволення власних потреб та відчуття підтримки навколишніх. Вчені резюмують, що самоорганізація – це можливість людини створювати особистісну програму власного професійного розвитку й самовдосконалення [6, с. 279].

Попри теоретичну та методологічну обґрунтованість, фундаментальне розв'язання питання самоорганізації поліцейських полягає в тому, як саме якість планування власної діяльності офіцерів поліції буде найкраще демонструвати їх психологічну компетентність у роботі. На думку закордонних дослідників, важливу роль відіграє діагностичне тестування у період професійного відбору поліцейських. Вчені наголошують, що поліцейські організації не здійснюють структурного моніторингу поліцейських після того, як вони були відібрані на службу, тому важко відстежити зміни, які могли бути викликані стресом, травматичними подіями тощо [7]. Так, L. Kleugewe з колегами пише, що якісно організований процес навчання поліцейських здатен допомогти їм більш чітко визначити власні сильні сторони та якісно організувати свою діяльність надалі [8].

Метою дослідження є виявлення специфіки самоорганізації діяльності у поліцейських з різним рівнем особистісної здійсненності (ОЗ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку дослідження склав 161 працівник поліції. Вони були розподілені на три групи за допомогою процедури кластеризації за методом к-середніх на ґрунті емпіричних даних, отриманих із використанням «Опитувальника особистісної здійсненності» О. Штепи [9]. Отже, за рівнями ОЗ були сформовані три групи респондентів. До першої групи увійшли поліцейські з низьким рівнем ОЗ (52 особи). Середній рівень встановлено у 43 осіб. Високий рівень ОЗ діагностовано у 66 осіб. Для досягнення поставленої мети був використаний опитувальник «Самоорганізація діяльності» (оригінальна назва “Time Structure Questionnaire”, TSQ) N. Feather та M. Bond. Автори тесту припустили, що ступінь, до якого люди сприймають своє використання часу як структуроване та цілеспрямоване, може бути значущою психологічною змінною. Опитувальник містить 26 пунктів. Даний психодіагностичний інструмент оцінює структуру та мету використання часу і вважається психометрично надійним, тому він заслуговує на проведення емпіричних досліджень [10]. Для математико-статистичної обробки був використаний t-критерій Стюдента для незалежних вибірок та критерій кутового перетворення (ϕ) Фішера. Результати досліджень надані у таблиці 1 та рисунках 1–2.

Таблиця 1

Особливості самоорганізації в групах поліцейських з різним рівнем ОЗ ($M \pm \sigma$)

Шкали	Поліцейські з низьким рівнем ОЗ (перша група)	Поліцейські з високим рівнем ОЗ (друга група)	t	P
Планомірність	19.50 ± 0.99	24.56 ± 0.95	3.69	0.001
Цілеспрямованість	37.75 ± 0.98	40.86 ± 1.01	2.21	0.05
Наполегливість	27.96 ± 0.96	32.85 ± 0.93	3.66	0.001
Фіксація	18.36 ± 0.99	16.98 ± 0.97	1.00	-
Самоорганізація	6.50 ± 1.01	7.91 ± 0.94	1.02	-
Орієнтація на теперішнє	9.63 ± 0.98	10.80 ± 0.92	0.87	-
Загальний індекс самоорганізації	119.70 ± 0.98	133.96 ± 0.95	10.45	0.001

У групі з високим рівнем ОЗ встановлені вірогідні розбіжності за шкалою «планомірність» щодо групи з низьким рівнем ОЗ ($p \leq 0.001$). Отже, представники другої групи потребують чіткого панування своєї діяльності. Вони ставлять перед собою завдання та намагаються слідувати плану, що свідчить про їх високий рівень відповідальності та бажання виконувати свою справу якісно.

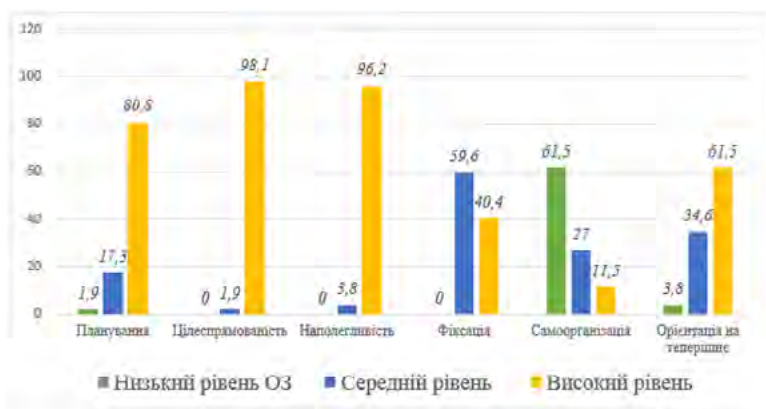
За шкалою «цілеспрямованість» визначені вірогідні розбіжності у групі з високим рівнем ОЗ порівняно з представниками першої групи, які мають низький її рівень ($p \leq 0.05$). Це свідчить, що для другої групи вкрай важливо досягнути позитивного результату у своїй діяльності. Ці досліджувані звикли виконувати свої професійні завдання, навіть якщо вони здаються їм складними, що характеризує їх як цілеспрямованих, активних та діяльніших.

У групі поліцейських з високим рівнем ОЗ зафіксовані вірогідні розбіжності за шкалою «наполегливість» порівняно з досліджуваними, які мають низький рівень ОЗ ($p \leq 0.001$). Таким чином, можемо сказати, що представники другої групи є вольовими людьми, які здатні досягнути мети та виконати свій професійний обов'язок всупереч складнощам та власним страхам. Вони готові ризикувати, якщо того потребує ситуація, оскільки впевнені, що саме від них залежить результат справи та імовірні наслідки. Ми

припускаємо, що високі показники особистісного здійснення допомагають представникам даної групи слідувати своїм життєвим принципам, які збігаються з професійними вимогами та обов'язками. Ми впевнені, що для сучасного поліцейського дуже корисно залучати власні ресурси та досвід, щоб досягнути успіху у роботі та відмінно виконати своє завдання.

За загальним показником «індекс самоорганізації» також були діагностовані значущі розбіжності між досліджуваними групами поліцейських. Респонденти другої групи мають істотно більші показники за даною шкалою порівняно з першою групою ($p \leq 0.001$). Можемо стверджувати, що для поліцейських з високим рівнем особистісної здійсненності властиві організованість, наполегливість, цілеспрямованість у своїх думках та поведінці. Вони здатні до активної діяльності всупереч труднощам та сумнівам. Для цих досліджуваних характерні високі волевольові якості, які допомагають їм долати виклики професії та виконувати свою роботу бездоганно. Варто вказати, що такі фактори можуть призвести до відсутності гнучкості у діяльності, що спонукає нас до якісного аналізу означених показників самоорганізації.

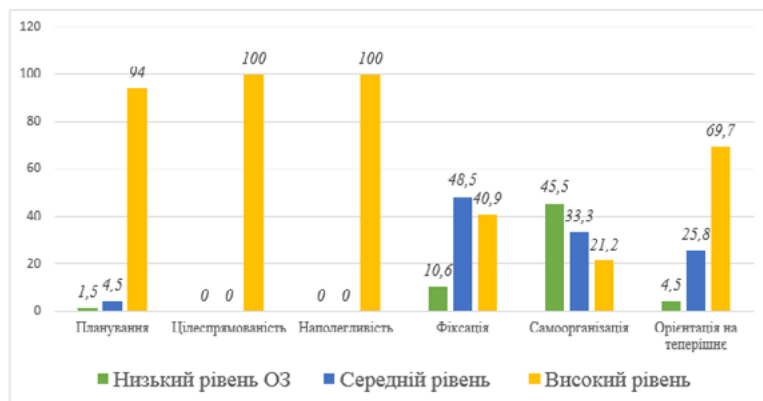
Що стосується групи з низьким рівнем особистісної здійсненності, то її представники за всіма параметрами самоорганізації мають результати на рівні високих значень, однак вони є статистично менш значущими щодо групи з високим рівнем ОЗ. На підставі отриманих результатів ми визначили рівень самоорганізації у досліджуваних груп поліцейських з низьким та високим рівнями особистісної здійсненності, який ми унаочнили на рисунках 1 та 2.

Рис. 1. Розподіл показників самоорганізації у поліцейських з низьким рівнем особистісної здійсненності

Порівняльний аналіз засвідчив, що у поліцейських з низьким рівнем ОЗ середні значення показника самоорганізації «планованість» спостерігаються у 17,3% проти 4,5% у групі з високим рівнем ОЗ, $f=2,319$ (при $p \leq 0,01$). Отримані результати свідчать, що у представників першої групи превалює готовність планувати заздалегідь і слідувати плану на рівні середніх значень, що є доволі позитивним результатом. За даним показником досліджувані з високим рівнем ОЗ продемонстрували 94% в межах високого рівня за даною шкалою проти 80,8% у групі з низьким рівнем ОЗ, $f= 2.200$ (при $p \leq 0,05$), що є додатковим підтвердженням того, що більшість респондентів орієнтована на чітку та послідовну організацію своєї діяльності та має бажання слідувати плану, що покращує не лише їх результативність, а й свідчить про усвідомлене планування своїх дій та вчинків.

Ми вважаємо, що подібна тенденція є позитивним фактором успішної поліцейської діяльності, оскільки квапливість та необдуманість можуть призвести до негативних наслідків.

Рис. 2. Розподіл показників самоорганізації у поліцейських з високим рівнем особистісної здійсненності

За шкалою «цілеспрямованість» у 1,9% осіб першої групи даний показник знаходиться у межах середнього рівня та у 98,1% даної групи представлені високі значення. У групі поліцейських з високим рівнем ОЗ даний аспект самоорганізації в діяльності зафіксований у 100% респондентів на рівні високих значень. Отримані дані демонструють, що обидві групи досліджуваних є цілеспрямованими у досягненні своєї мети, вони розуміють, чого хочуть від своєї професії, та намагаються виконувати роботу на належному професійному рівні.

Шкала «напоглегливість» у межах середнього рівня представлена у 3,8% респондентів першої групи та у 96,2% другої групи на рівні високих показників. У 100% поліцейських з високим рівнем ОЗ дана шкала представлена на рівні високих значень, що підтверджує наше припущення стосовно того, що особистісна здійсненність допомагає поліцейським структурувати свою діяльність та визначати пріоритетні завдання. Це допомагає їм долати виклики професії та труднощі.

У групі з низьким рівнем ОЗ шкала «фіксація» представлена у 59,2% респондентів у межах середнього та у 40,4% у межах високого рівнів. Можемо сказати, що цим досліджуваним важко змінити свої плани, вони менш гнучкі у діяльності та воліють виконувати свою справу більш відомими засобами, не розглядаючи альтернативи. Що стосується групи з високим рівнем ОЗ, то у 10,6% даний показник знаходиться у межах низького рівня, у 48,5% – на рівні середніх значень, у 40,9% – на високому рівні. Тобто такий розподіл досліджуваних другої групи свідчить про їх варіативність в оцінюванні діяльності на предмет важливості та актуальності. Ми впевнені, що такий розподіл є доволі тривожним сигналом, оскільки орієнтованість даної групи на результативність своєї діяльності заважає поліцейським об'єктивно оцінити ситуацію та прийняти відповідне рішення. Більшості досліджуваних другої групи важливо мати змогу довести справу до кінця та важко відмовитися від своїх планів.

У поліцейських з низьким рівнем ОЗ спостерігаються низькі значення показника шкали «самоорганізація» (61,5% проти 45,5% групи з високим рівнем ОЗ), $f=1,737$ (при $p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що більшості респондентів першої групи складно звернутися

за допомогою до зовнішніх атрибутів самоорганізації, таких як планери, записники тощо, щоб покращити свою діяльність. Лише у 11,5% даний показник знаходиться на рівні високих значень та у 27% в межах середнього рівня, що свідчить про їх налаштованість залучати зовнішні засоби, які допоможуть покращити та полегшити діяльність. У групі з високим рівнем середні показники діагностовано у 33,3% респондентів. У 21,2% опитаних були отримані високі значення показника, що дозволяє нам сказати про їх більшу готовність звернутися до допоміжних засобів планування своєї діяльності, які не лише позитивно позначаються на їх діяльності, а й будуть сприяти їх особистісному зростанню.

За шкалою «орієнтація на теперішнє» в обох групах досліджуваних поліцейських розподіл респондентів майже однаковий. Низький рівень визначено у 3,8% у першій групі та у 4,5% у другій групі; середній рівень – у 34,6% першої групи та у 25,8% другої; високий – у 61,5% першої групи проти 69,7% другої групи. Тобто більшість досліджуваних обох груп орієнтована на теперішнє та сконцентрована на події, яка відбуваються з ними тут та зараз, а не повертається до минулого. Ми вважаємо отримані дані позитивним показником, оскільки схильність поліцейських робити свою справу своєчасно є превентивним показником щодо невдач у майбутньому. Це позитивно позначається на їх ефективності та характеризує їх як захоплених своєю професією та готових діяти.

Висновки. Проведене дослідження показало, що особливості самоорганізації у поліцейських у контексті євроінтеграційного курсу мають важливе значення та потребують прискіпливої уваги з боку науковців. Отже, теоретичний огляд проблеми надав підґрунтя для детальних емпіричних розвідок, оскільки наукові здобутки вчених демонструють варіативність щодо особливостей даного показника у професійній діяльності поліцейських. Вчені однак у тому, що самоорганізація у практиці поліціювання позитивно позначається на здібностях поліцейських планувати свою діяльність, ранжувати завдання за ступенем значущості та наполегливо йти до своєї мети, орієнтуючись на своє теперішнє. У групі поліцейських з низьким рівнем особистісної здійсненності діагностоване надмірне бажання виконати справу, тому їм важно сфокусуватися на інших додаткових завданнях. Розподіл показників самоорганізації у першій групі показав, що для більшості досліджуваних властиві на рівні високих значень планування, цілеспрямованість, наполегливість та орієнтація на теперішнє. Цікаво, що більшість представників групи з низьким рівнем ОЗ не схильна залучати допоміжні засоби під час планування своєї діяльності, що істотно впливає на результати роботи. У групі поліцейських з високим рівнем ОЗ були виявлені високі показники майже за всіма показниками самоорганізації. Отже, поліцейських даної групи можна схарактеризувати як мотивованих, наполегливих, цілеспрямованих, орієнтованих та своє теперішнє та досягнення успіху фахівців, котрі старанно планують свою діяльність, сумлінно ставляться до роботи та покладених на них обов'язків. Усі респонденти другої групи мають високий рівень цілеспрямованості та наполегливості. Ці досліджувані добре орієнтуються у своїй професії, мають можливість залучати допоміжні засоби, які позитивно позначаються на їх ефективності, та готові проявити гнучкість у ситуаціях, які цього потребують.

Ми вважаємо, що перспективами подальших емпіричних розвідок в означеному напрямку вивчення специфіки самоорганізації у практиці поліції можуть бути дослідження з урахуванням їх рівня професійного самоздійснення. Це допоможе більш ґрунтовно дослідити дане питання та надати практичні рекомендації щодо професійної підготовки або перепідготовки поліцейських з урахуванням провідних європейських практик та досвіду.

Список використаної літератури

1. McGregor R. Four Characteristics of Policing as a Practice. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2021. № 15 (3). P. 1842–1853.
2. The police competence to ensure the rights and freedoms of citizens in modern society / A. Kubaienko, I. Okhrimenko, O. Kryzhanovska, I. Kislitsyna, M. Hryshchenko. *Cuestiones Politicas*. 2021. № 39 (69). P. 164–181.
3. Russo A., Stambøl E. The external dimension of the EU's fight against transnational crime: Transferring political rationalities of crime control. *Review of International Studies*. 2022. № 48 (2). P. 326–345.
4. Клименко І.В. Взаємозв'язки життєстійкості та складових самоорганізації діяльності курсантів – майбутніх правоохоронців у контексті програми психологічного супроводу. *Актуальні проблеми психології. Серія «Психологія творчості»*. 2017. Т.12. № 23. С. 97–104.
5. Доценко В.В., Ларіонов С.О. Самоорганізація особистості працівників поліції як психологічний ресурс стресостійкості. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень – 2018* : тези II Міжнародної науково-практичної конференції (21 березня 2018 року, м. Переяслав-Хмельницький) / відп. ред. О.В. Дробот ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 203–206.
6. Бондаренко В.В., Решко С.М., Островерхов Д.Ю. Професійне самовдосконалення поліцейських у системі відомчої освіти. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 листопада 2021 р.). Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2021. С. 277–280.
7. A prospective study of pre-employment psychological testing amongst police recruits / R.E. Marshall, J.S. Milligan-Saville, Z. Steel, R.A. Bryant, P.B. Mitchell, S.B. Harvey. *Occupational Medicine Journal*. 2020. № 70. P. 162–168.
8. Police Training in Practice: Organization and Delivery According to European Law Enforcement Agencies / L. Kleygrewe, R.R.D. Oudejans, M. Koedijk, R.I.V. Hutter. *Frontiers in Psychology*. 2022. № 12. P. 79.
9. Штепа О.В. Опитувальник особистісної здійсненності: теоретичні підстави для розробки та результати апробації. *Психологічний часопис*. 2018. № 5(15). С. 196–223.
10. Bond M.J., Feather N.T. Some correlates of structure and purpose in the use of time. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1988. № 55 (2). P. 321–329.

SELF-ORGANIZATION OF POLICE OFFICERS THROUGH THE PRISM OF EUROPEAN INTEGRATION CHANGES

Yana Ponomarenko

*Kharkiv National University of Internal Affairs,
27, Lva Landau Ave., Kharkiv, Ukraine, 61080
e-mail: posokhova1992@gmail.com*

The article presents a theoretical overview of the problem of self-organization in the field of legal psychology and presents an empirical study of this phenomenon in the context of the European integration course of Ukraine. The topic of self-organization is quite acute in the scientific research of scientists. The basic understanding of self-organization of police officers is characterized by the fact that they have abilities and develop skills that help them organize their daily lives, in harmony with the requirements of professional activity and European integration modernization of society.

The purpose of the study was to reveal the specifics of self-organization of activities among police officers with different levels of personality's fulfillment (PF). The empirical basis of the study was 161 police officers. With the help of cluster analysis and using the questionnaire "Personal Activity Questionnaire" by O. Shtepa, three groups with different levels (low, medium and high) of PF were formed. The first group (with a low level) consisted of 52 subjects, the second group (with a high level) included 66 respondents. 43 police officers with an average level of the indicator were excluded from further research. To achieve the goal, the "Time Structure Questionnaire" (TSQ) N. Feather and M. Bond was used. For mathematical and statistical processing, the Student's t-test for independent samples and Fisher's angular transformation (φ) test were used. It has been empirically established that police officers with a low level of PF are excessively fixated on the performance of their task, it is difficult for them to switch to another, because they are not used to attracting auxiliary means that would help them carefully plan their activities. The distribution of self-organization indicators in the first group showed that for the majority of the studied, self-organization indicators at the level of high values are typical: planning, purposefulness, perseverance and orientation to the present. In the group of police officers with a high level of PF, high results were found in almost all indicators of self-organization. The second group can be characterized as motivated, persistent, goal-oriented, oriented and their current and achievement of success specialists who carefully plan their activities, conscientiously treat their work and the duties assigned to them. Police officers of the second group are flexible, they are well oriented in their profession, they have the opportunity to attract auxiliary means that have a positive effect on their efficiency.

Key words: personal fulfillment, planning, police officers, professional activity, self-organization, purposefulness.